

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ם
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

גליון 78 כי תשא

שכירות וריבית לפי ימים, שכירות חזן ותוקע, חפצי שמים, לנדב חפץ או מעות בשבת או לפסוק במי שברך, למכור עליות ומקומות, מדידה ושקילה למצוה, הרהור בעסקיו, לקנות בית מגוי בשבת, להחרים בשבת, להציל מעבירה

סימן שו ס"ד

לכתחילה יסדר שיהא באופן המותר לכולם, ובדיעבד יש לסמוך על הדיעה המתירה. (הגר"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"א סי' כט).

מילדת

יז. מילדת מותר ליקח שכר שבת. (מ"ב ס"ק כד). כי נוטלים שכר מצות פיקוח נפש. ונדחית איסור שכר שבת מפניה. (ע"י פמ"ג משב"ז סק"ד).

סעיף ו

חפצי שמים

יח. כתיב אם תשיב משבת רגליך ממצוא חפצך, ודרשו חפצך אסורים חפצי שמים מותר לדבר בהם. כגון חשבונות של מצוה לחשוב מה שצריך לסעודת מצוה, ולפסוק צדקה לעניים או לבית הכנסת. ולפקח על עסקי רבים לעיין ולחקור כי צרכי רבים כצרכי מצוה, ומותר אף לילך לבתי טרטיאות שמתכנסים שם אינם יהודים לפקח בשביל רבים, ולשדך תינוקת ליארס. (שו"ע סי' מ"ב ס"ק כה-כז).

לנדב חפץ לבית הכנסת

יט. לנדב איזה חפץ לבית הכנסת נהגו להקל, ואף שאין מעריכין ואין מקדישין בשבת, היינו הקדש מזבח או בדק הבית אבל הקדשות שלנו מותר כי אין שם הקדש עליהם אלא הם חולין, ולכתחילה נכון לזהר כשמקדיש חפץ ידוע בשבת כגון ספר תורה או עטרה לספר תורה יקדישנו בפיו מערב שבת אף בינו לבין עצמו, ואפילו מביאו בשבת לבית הכנסת אינו אלא מפרסם ההקדש שהקדיש מערב שבת. (מ"ב ס"ק כז).

מעות לצדקה

כ. לפסוק מעות לצדקה ולא חפץ ידוע מותר בשבת לכתחילה לכל השיטות, כי האיסור להקדיש משום שהוא כמקח וממכר שמוציא החפץ מרשותו לרשות אחר, וזה אין שייך במעות. וכן כשאינו מיחד החפץ בשבת רק מנדר ספר תורה אף שיש לו בביתו מותר לכל השיטות, כי עדיין לא יצאה מרשותו שלא יחד דוקא זו. (מ"ב ס"ק כז).

ללמדו ספר או אומנות

כא. לדבר אם רוצה להשתכר ללמדו ספר או אומנות שהוא עוסק במצוה כי אם אין לו אומנות עוסק בגזל

שכר פועל או חדר והתנה לשלם לחשבון ימים

יב. שכרו לחודש והתנה עמו שישלם לו לפי חשבון הימים, ואם יחזור בעל הבית באמצע שבוע לא ישלם לו בעד כל השבוע רק בעד הימים שעברו והרי הוא שכיר יום ואסור לקבל שכר אף אם משלם על כל החודש ביחד. וכן משכיר חדר לחודש והתנה עם השוכר שישלם לפי חשבון הימים אסור ליקח שכר שבת. ולשבות יעקב כיון שמהסתם לא יחזור באמצע חודש נחשב שכיר חודש ושכר שבת בהבלעה ומותר. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק יט-כ).

מלוה בריבית לפי חשבון ימים

יג. המלוים בריבית לאינו יהודי לשנה או חודש צריכים לזהר שלא יתנה עם הלוח שישלם לו לפי ימים שיחזיק המעות אצלו כי נחשב כל יום ויום בפני עצמו, ויצטרך לבסוף לנכות שכר כל השבתות, אלא יתנה שאם ישלם באמצע השבוע יפרע כל הריבית מכל השבוע או לא יפרע עבור שבוע זה, ולשבות יעקב מותר. (מ"ב ס"ק יט).

שומר ישמור גם בערב שבת ומוצאי שבת

יד. מנהג הסוחרים לשכור יהודי בערב שבת לשמור העגלות מהגנבה, ואסור לעשות כן כי מכשילו בלפני עור שיקבל שכר שבת, לכן ראוי שיתנה עם השומר שישמור גם בערב שבת ובמוצאי שבת ואז שכר שבת בהבלעה ומותר. (מ"ב ס"ק כא).

סעיף ה

שכירות חזן ותוקע

טו. אסור לשכור חזן להתפלל בשבת או תוקע לראש השנה שנוטל שכר שבת, ויש מי שמתיר כי במקום מצוה לא גזרו רבנן על שכר שבת בזה, ומכל מקום אינו רואה סימן ברכה, אך אסור לשכור החזן או התוקע בשבת ויום טוב עצמו. ואם שכרו לשנה או לחודש שיתפלל גם בימות החול מותר לכל השיטות. (שו"ע סי' ה, מ"ב ס"ק כב-כד). היינו בתפילה שנהוג ליתן שכר על זה כסליחות, ולא סתם תפילת חול. (הגר"ש אורבך בש"כ פכ"ח הע' קמה).

המנהג להקל

טז. נהגו להקל לשכור לשבתות לבד, והחושש לאוסרים לא יקצוב בתחילה, ולוקח אחר כך דרך מתנה. (מ"ב ס"ק כד). והנוטל ששכר עבור הרצאה תורנית בשבת

מותר, אבל לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק ל).

פסיקת צדקה במי שבירך

כב. יש אומרים שבמקום שנוהגים ליתן לקורא בתורה מי שברך ונודר לצדקה או לחזן אסור לפסוק בשבת כמה יתן, אלא יאמר אמור בעבורי מי שבירך. ונהגו להקל כי מותר לפסוק צדקה, ואף בחזן עשיר כיון שנותן לו כדי שיתפלל לפני העמוד זה צורך מצוה. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק לב-לג).

מכירת עליות

כג. הכרזת מצוות בבית הכנסת יש אוסרים, ויש מתירים כי לא שייך מקח וממכר אלא בחפץ הנקנה ובמקום שנהגו היתר אין למחות בידם. (מ"ב ס"ק לג).

מקומות בבית הכנסת

כד. קניית מקומות בבית הכנסת וקניית אתרוגים מהקהל אחר גמר מצותן שקונים לאכילה או להריח אסור. ולקנות שופר או אתרוג ביום טוב מהמוכר אתרוגים אסור. (מ"ב ס"ק לג).

מקח וממכר ומתנה

כה. מקח וממכר אסור אחד בפה ואחד במסירה, גזירה שמא יבוא לכתובה. ואסור ליתן מתנה לחבירו שדומה למקח וממכר שיוצא מרשותו, ומותר מתנה לצורך שבת ויום טוב, ולצורך מצוה. ואסור ליתן משכון לחבירו אלא לצורך מצוה או שבת. (מ"ב ס"ק לג). ויכול ליתן מתנה ויכוין שלא לזכות עד מוצאי שבת. (מהר"י אסאד א"ח פג).

מתנה לחתן

כו. חתן הדורש אינו נכון ליתן לו כלים במתנה, ומה שמחייבים קצת ליתן לו דמים אפשר שמותר כיון שבידו לחזור. (מ"ב ס"ק לג).

סעיף ז

מדידה של מצוה

כז. מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה, אף שלא הותר שבות אף במקום מצוה, כי מדידה אינו איסור כל כך רק משום מעשה חול. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק לד).

אופני מדידת מצוה

כח. מותר למדוד אם יש במקוה ארבעים סאה, ולמדוד חור בכותל אם יש בו פותח טפח להביא טומאה מחדר שהמת בו לחדר הסמוך לו, ואף שיכולים הכהנים לצאת ממנו כיון שמודד שיעור תורה אינו כעובדין דחול, וכן מותר למדוד לשער שיעור שישים לבטל איסור כי להתלמד על דבר הוראה אינו מעשה חול. ומותר למדוד איזור חולה וללחוש עליו כמנהג הנשים, כי רפואה מצוה היא, ולא שייך גזירת שחיכת סממנים רק ברפואה שיש בה ממש. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק לה-לו).

מדידה כמתעסק וכשאינו מדויק

כט. למדוד שלא לצורך רק כמתעסק מותר. (שו"ע הרב ס"ט). ולמדוד כשאינו מדויק במידה מותר. (רמ"א סי' שכג ס"א). ולמדוד על ידי ספירת מרצפות אינו ברור אם נחשב מדידה. (שש"כ פכ"ט הע' פח וחי' ג שם).

מדידת חום

ל. מותר למדוד חום בשבת במד חום שאינו דגיטלי, כי אינו מעשה חול. (אג"מ או"ח ח"א קכח, הגרש"ז אורבך במאור השבת מכתב ב' אות ב, ובשש"כ פ"מ הע' שאינו מוקצה).

שקילה למצוה

לא. שקילה לצורך מצוה כגון שקילת מצה ומרור כשחל ליל הסדר בשבת מותר במשקל ביתי שניכר שהוא לצורך מצוה ולא במאזניים. (הגרש"ז אורבך בשש"כ פכ"ט הע' צט וקג, הגר"ש אלישיב בשבת בשבתו ח"ד עמ' קו). ויש מחמירים. (כה"ח ס"ק סג).

סעיף ח

הרהור בעסקיו

לב. הרהור בעסקיו מותר דכתיב ודבר דבר, דיבור אסור הרהור מותר, ומשום מצות עונג שבת לא יחשוב בהם כלל. וכל שכן אם יש לו על ידי ההרהור טרדת הלב ודאגה יזהר בזה. ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה. דכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששה ימים אלא ששבות כאילו כל מלאכתך עשויה. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק לז-לט).

סעיף ט

לומר לגוי לילך חוץ לתחום

לג. אסור לומר לאינו יהודי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו להספידו, כי רק לומר לעשות אחר השבת מותר כי זה צרכי מצוה, אבל לא שיעשה או ילך בשבת. וכן אפילו אמר לו מערב שבת לעשות בשבת אסור אף לצורך כלה או מת. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק מ).

חולה מסוכן

לד. חולה שתקיף לו עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו מותר אפילו לשכור אינו יהודי רץ שירוף כמה פרסאות בשבת להביא קרוביו במוצאי שבת, כדי שלא תטרף דעתו עליו. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק מא).

סעיף י

להחליף משכון לגוי

לה. להחליף משכון לאינו יהודי בשבת מותר אם הוא מלבוש, ואינו כמשה ומתן, ויוציאו האינו יהודי דרך מלבושו. ובלא זה אסור כי ממושכן לישראל וכאילו של ישראל, ואסור משום מראית העין שנראה שהישראל צוהו להוציאו, וטוב שאינו יהודי יקח המשכון בעצמו ויניח אחר במקומו. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק מב-מד).

סעיף יא

לקנות בית מגוי בשבת

לו. מותר לקנות בית בארץ ישראל ובסוריא מאינו יהודי בשבת, ומראה לו כיסים של דינרים, ואסור ליתן לו מעות, ואינו יהודי חותם ומעלה בערכאות שלהם בכתב שלהם, שהיא מדרבנן והתירו שבות דשבות על ידי אינו יהודי משום ישוב ארץ ישראל. וזה דעת האור זרוע, וכל הפוסקים חולקים שאף בכתב שלהם אסור מהתורה והתירו על ידי אינו יהודי משום ישוב ארץ

ישראל, ועדיף משאר מצות שלא התירו על ידי אינו יהודי, וכן אסור לומר לאינו יהודי לכתוב מכתב לצורך מצוה. אם לא בצורך גדול. (שו"ע סי"א, מ"ב ס"ק מה-מז).

תעודת פטירה

לז. מותר לומר לרופא נכרי שיכתוב תעודת פטירה בשבת כדי שלא יגרום עיכוב הלוייה וביזוי המת במוצאי שבת. (הגרש"ז אוירבך בנשמת אברהם ח"א סי' שמ סק"ו ד"ה אסור).

סעיף יב

להכריז אבידה בשבת

לח. מותר להכריז על אבידה בשבת, שמי **שיוצע שיבוא ויגיד** כי השבת אבידה מצוה, ואף לומר **למי שיוצע ממנה ששייבנה** גם בכלל חפצי שמים, ואפילו הוא דבר שאסור לטלטלו שלא יוכל המשיב להשיב היום מותר כדי לפרסם בשבת שהוא זמן שרבים מתכנסים. והוא הדין שמותר להכריז על **גניבה**. (שו"ע סי"ב, מ"ב ס"ק מח-מט).

אבידת גוי

לט. נהגו להכריז אף על אבידת אינו יהודי מפני דרכי שלום, ובמקום **סכנה** בודאי מותר. (מ"ב ס"ק מו).

חרמי ציבור

מ. מותר להתיר חרמי ציבור בשבת אף שאינו לצורך השבת, כי הוא יום שרבים מתכנסים והרי זה כעסקי רבים שמותר לדבר בס. וכן אם **נדוהו בחלום** מתירין לו בשבת כי הוא לצורך שבת שלא ישתהה בנידוי. (שו"ע סי"ב, מ"ב ס"ק ט).

להתיר חרם לצורך יחיד

מא. אם הוא לצורך יחיד להתיר לו מה שהחרמוהו הציבור מהמחבר משמע **שאסור**, ובבית יוסף משמע **שמתיירים** לו כי בחול לא יוכל לקבץ הקהל בקל שיתירו לו, וכן מצדדים האחרונים להלכה. (מ"ב ס"ק נא).

להחרים משום חובות

מב. מה שנוהגים בירידים שהשמש קורא מתוך הכתב מי שמוחרם משום חובותיו, הרי זה **כעסקי רבים**, כי לולא זה היו נפסדים החובות וכל משא ומתן, ואין כח בשום מורה לבטל זה שנהגו להקל בפני כמה גדולים. (מ"ב ס"ק נא).

להחרים לצורך ציבור

מג. אין מחרימים בשבת כי אם מדבר שהוא **לצורך שבת**. ולמג"א **ליחיד אסור** להחרים אם עבר עבירה אם לא שחילל שבת שזה כצורך שבת. **ולצורך ציבור** מותר אפילו אינו לצורך שבת כי אם לא יחרימו בשבת לא יתאספו ביום אחר ויתבטל הדבר. ולאלה רבה אף לצורך רבים אין כדאי להחרים בשבת משום שכתוב בו **ברכה**. והמנהג להקל. וחכם יכול לנדות בשבת לכבודו. (מ"ב ס"ק נב).

סעיף יג

להכריז בשבת על זכות קרקע

מד. להכריז בשבת על קרקע הנמכר שכל מי שיש לו זכות עליו יבוא ויגיד **ואם לאו יאבד זכותו** אסור, כי זה כדן את הדין, ואם מכריז סתם כל מי שיש לו זכות יבוא

ויגיד אף שיש תקנה בעיר שאם לא יגיד בטלה זכותו אינו כדן את הדין, ולכתחילה אין לנהוג כן כי זה דיבור חול, אבל אין מוחים בנוהגים כן אף שהוא מתמיה. (שו"ע סי"ג, מ"ב ס"ק נד).

להכריז למכור ולהשכיר

מה. להכריז **שיש בית למכור ולהשכיר** יש נוהגים היתר כי זה כצרכי רבים. ובתשובת הגאונים אסור אפילו בשל הקדש ויתומים. (מ"ב ס"ק נג).

להכריז על מכירת יין

מו. להודיע שיש יין אצל פלוני ופלוני יין למכור אסור, כי זה כמקח וממכר, והוא ששכח הרבה יין, אבל במקום שאין מצוי יין ההכרזה על יין הוא צורך מצוה בשביל קידוש, והוא שלא יזכיר סכום מקח בכל אופן. ורש"ל כתב שיכריז קודם ברכו, ואם לא לא הכריז עד ברכו לא יזכיר סכום מקח. (שו"ע סי"ג, מ"ב ס"ק נח).

סעיף יד

לחלל שבת להציל מהמרת הדת

מז. מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל **מצוה שהוא או אחר ישום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה**, ויוצא אף חוץ לשלש פרסאות שיש בזה איסור תורה וכן אם יצטרך לעבור עוד חילול שבת, ואם אינו רוצה בית דין גוזרים עליו. כי חילול שבת פעם אחת נחשב איסור קטן נגד כאשר תמיר הדת שתחלל שבת כל ימיה. (שו"ע סי"ד, מ"ב ס"ק נז).

פשעה מעצמה

מח. כל זה כשהוציאוהו **באונס** חייב לעשות אסור קטן כדי להציל חבריו מאיסור גדול, אבל אם **פשעה** אין לאביה לחלל שבת עבודה כי אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך וזה באיסור תורה, אבל באיסור דרבנן יש להקל לעבור כדי להצילה. (מ"ב ס"ק נז).

קטנה אם מחללים שבת להצילה

מט. אם הבת קטנה ורוצים להוציאה **מכלל ישראל** צריך עיון אם יעשה הגדול חטא בשבילה כי אין בית דין מצויים להפרישה מאיסור, או זה **כפיקוח נפש** שמחללים על קטן ואומרים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ובאלה רבה דעתו להקל כי אם לא יצילה תשאר כן בגדלותה. (מ"ב ס"ק נז).

לעבור פעם אחת

נ. מי שרוצים לאנסו שיעבור **עבירה גדולה פעם אחת** אף לעבוד עבודת גילולים אין מחללים עליו שבת להצילו, כי מחלל שבת הוא כעובד עבודה זרה, ורק כאן שתשאר מומרת ותחלל שבת לעולם מותר לחלל שבת להצילה. (מ"ב ס"ק נח).

לנקום נקמת אביו מרוצחים

נא. לכנסת הגדולה מותר **ללכת חוץ לתחום בשבת** לנקום נקמת אביו מרוצחים. והמג"א ועוד תמיהו שאינו עדיף משאר מצות שאסור לילך חוץ לתחום בשבילה. (מ"ב ס"ק נח).